

Streszczenia

Ryszard Kleszcz

Gaston Milhaud – filozofia, nauka, racjonalność

Słowa kluczowe: *G. Milhaud, konwencjonalizm francuski, historia nauki, pojęcia i zasady nauki, swobodna aktywność w nauce, relacja nauka-filozofia*

Gaston Milhaud (1858–1918) był filozofem francuskim, który wychodząc od matematyki, odbył drogę do filozofii (zwłaszcza epistemologii) i historii nauki. Jego prace z zakresu historii nauki były poświęcone nauce greckiej i nauce nowożytnej. Milhaud podnosi w swych pracach, że podstawowe pojęcia i zasady nauki (jej rozmaitych dyscyplin) są efektem decyzji, które zarazem przekraczają tak doświadczenie, jak i logikę. Kładzie on nacisk na rolę swobodnej kreacji i aktywności umysłu. Autor poddaje dyskusji centralne problemy myśli Milhauda, w szczególności zaś kwestię relacji nauki do filozofii.

Michał Gmytrasiewicz

Gaston Milhaud a środowisko francuskiego konwencjonalizmu

Słowa kluczowe: *G. Milhaud, francuski konwencjonalizm w filozofii nauki, H. Poincaré, P. Duhem, współczesna filozofia nauki*

Koniec XIX wieku to okres, kiedy rewolucyjne odkrycia naukowe podważyły dobrze ugruntowane teorie i zmusiły filozofujących naukowców do zadania pytań o charakter i pewność wiedzy naukowej. Środowisko francuskich naukowców nie tylko poddało wnikliwej krytyce współczesną im naukę, ale zaproponowało bardziej adekwatny model rozwoju wiedzy. Istotny wkład w nowy opis mechanizmów tworzenia wiedzy wniósł Gaston Milhaud, który pozostając w cieniu sławnych kolegów, rzadko przywoływany jest w kontekście badań teoriopoznawczych. Mimo że od sformułowania konwencjonalistycznej filozofii nauki upłynęło ponad sto lat, to stanowiska H. Poincarégo, P. Duhema i G. Milhauda nie zyskały szerokiej popularności poza środowiskami wąsko rozumianej filozofii nauki. W niniejszym artykule zostały krótko nakreślone relacje personalne w kręgu francuskich konwencjonalistów, przedstawione ważne wyniki analiz Gastona Milhauda oraz przyczyny, z powodu których środowiska filozoficzne nie dostrzegały roli, jaką odegrał on w tworzeniu nowego modelu rozwoju wiedzy naukowej.

Krzysztof Szlachcic

Teza Duhema czy teza Duhema-Milhauda?

Słowa kluczowe: *G. Milhaud, P. Duhem, teza Duhema, francuski konwencjonalizm w filozofii nauki, konwencjonalizm, filozofia nauk empirycznych*

Przestawiam argumentację na rzecz poglądu, że jeden z najważniejszych wyników metodologicznych francuskiego konwencjonalizmu, jakim było odrzucenie możliwości istnienia eksperymentów krzyżowych w dojrzałych naukach empirycznych, został sformułowany *jednocześnie* przez P. Duhema i G. Milhauda w 1894 roku. Tym samym podejmuję próbę zakwestionowania standardowego w filozofii i metodologii nauki ujęcia, które przypisuje wskazany wynik jedynie Duhemowi. Za podstawowe źródło pozwalające mi bronić poglądu o zasługach Milhauda w debacie na temat *experimentum crucis* uznaję jego rozprawę doktorską *Essai sur les conditions et les limites de la certitude logique*.

Anna Jedynak

Sprzeczność w oczach Milhauda

Słowa kluczowe: *konwencja, G. Milhaud, obiektywność, rzeczywistość, sprzeczność, subiektywność*

Gaston Milhaud odmawia zasadzie sprzeczności absolutnego i powszechnego charakteru. Twierdzi, że obowiązuje ona tylko w pewnych rygorystycznych warunkach. Im większy wkład umysłu w poznanie, tym jego zdaniem bliżej do realizacji tych warunków i tym większej mocy nabiera zasada sprzeczności. Analiza jego poglądów pokazuje, że nie tyle chce on podważyć logiczną zasadę sprzeczności, ile raczej uwypuklić różnice między obiektywnym bytem a różnymi jego umysłowymi i językowymi ujęciami. Ujawniają się paralele między poglądami Milhauda na sprzeczność a Leona Chwistka teorią wielości rzeczywistości i Kazimierza Ajdukiewicza koncepcją roli języka w poznaniu.

Elżbieta Walerich

Milhaud *versus* Bergson – zagadnienie wolności umysłu a poznanie naukowe

Słowa kluczowe: *uniwersalny determinizm, twórcza aktywność umysłu, kontyngencja, wolność świadomości, wiedza racjonalna, konstrukcje naukowe*

Zarówno H. Bergson, jak i G. Milhaud dokonują radykalnej krytyki koncepcji uniwersalnego determinizmu, gdyż uważają, że umysł jest w stanie działać w sposób wolny i twórczy. W moim artykule staram się zanalizować, w jakim stopniu ich argumenty, które mają na celu wykazanie tej autonomiczności, są zbieżne. Próbuję również ustalić, czy opowiedzenie się za wolnością aktów umysłowych prowadzi obu filozofów, po pierwsze, do tych samych wniosków odnośnie do zakresu poznawczego intelektu, oraz po drugie, do nadania podobnego statusu poznaniu naukowemu.

Maciej Dombrowski

Panpsychizm a emergentyzm, albo o stopniowaniu tajemnicy

Słowa kluczowe: *panpsychizm, emergentyzm, świadomość*

W artykule dokonuję porównania dwóch stanowisk – emergentyzmu i panpsychizmu, w odniesieniu do problemu natury świadomości. Analizuję argumenty za obu stanowiskami i przedstawiam ich krytykę. Skupiam się na panpsychizmie jako na stanowisku mniej znanym i bardziej kontrowersyjnym. Panpsychizm i emergentyzm zostają uznane za „hipotezy metafizyczne”. Ostatecznie opowiadam się za emergentyzmem, wobec niemożności obrony panpsychizmu jako spójnego stanowiska i w obliczu jego niezgodności z nauką.

Ziemowit Gowin

Zarys metaetyki obiektywistycznej

Słowa kluczowe: *metaetyka, etyka, wartość, obiektywizm, obiektywność, A. Rand, L. Peikoff*

Celem artykułu jest przedstawienie i wyjaśnienie metaetycznej koncepcji Ayn Rand (1905–1982), twórczyni filozofii obiektywizmu. W tekście poruszam kwestię wypracowanej przez Rand wizji etyki jako dziedziny niezbędnej dla człowieka i jego życia. Szczególną uwagę poświęcam pojęciu wartości, które jest kluczowym pojęciem

na gruncie etyki Rand. Pokazuję, w jaki sposób pojęcie wartości zakorzenione jest w pojęciu życia i dlaczego sfera normatywna jest wtórna wobec istnienia organizmów żywych, a także przedstawiam argument Rand na rzecz tezy, że życie człowieka jest wartością ostateczną. Następnie wyjaśniam warunkowy charakter moralności, by na koniec przejść do specyficznie rozumianego postulatu obiektywności wartości.

Artur Koterski

Zawiązanie się i sedno polemiki Ludwika Flecka z Tadeuszem Bilikiewiczem

Słowa kluczowe: *T. Bilikiewicz, L. Fleck, styl, uwarunkowanie środowiskowe, konstrukttywizm*

W roku 1938 zawiązała się polemika między historykiem i filozofem medycyny Tadeuszem Bilikiewiczem a mikrobiologiem i filozofem nauki Ludwikiem Fleckiem. Zasadniczym jej tematem było rozumienie stylu oraz wpływu środowiska na działalność naukową i jej wytwory. Pomimo dość dalekich podobieństw koncepcji Flecka i Bilikiewicza, ich wymiana zdań zakończyła się stwierdzeniem rozbieżności. Celem artykułu jest, po pierwsze, przedstawienie niezgody obu uczonych, zwłaszcza przy uwzględnieniu nieznanego szerzej stanowiska Bilikiewicza. Po drugie zaś, dzięki wykorzystaniu nieopublikowanych materiałów archiwalnych, artykuł ma pokazać, w jaki sposób w ogóle doszło do tej dyskusji.

Dorota Leszczyńska

Zarys XIX-wiecznej filozofii hiszpańskiej. Nurty, problemy, inspiracje

Słowa kluczowe: *Hiszpania, filozofia hiszpańska, XIX wiek, kryzys, recepcja, krauzyzm, heglizm, filozofia nowożytna*

Niniejszy artykuł ma historyczno-filozoficzny charakter. Jego celem jest zarysowanie najważniejszych nurtów i problemów XIX-wiecznej filozofii hiszpańskiej. Filozofia ta, jak dotąd, nie stała się przedmiotem analiz na gruncie polskiej literatury przedmiotu. Jest to duże przeoczenie, albowiem wiek XIX to czas kształtowania się w Hiszpanii nowoczesnych społecznych, politycznych, prawnych, moralnych i intelektualnych struktur. Istotną rolę w ich tworzeniu odegrali hiszpańscy filozofowie oraz dokonująca się u nich recepcja nowożytnej europejskiej filozofii i nauki. Recepcji tej towarzyszyły liczne spory i dyskusje, dotyczące kondycji kultury hiszpańskiej oraz jej możliwych kierunków rozwoju.